

INSON HAYOTIDAGI ENG MUHIM ANALIZATOR KO`ZNING AHAMIYATI

Ikromova Nasibabonu Ibrohim qizi
Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti PhD
Musayeva Nargiza Sayfullayevna
Maxsus pedagogika 2-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning o‘ziga xos xususiyatlari, ularga ta‘lim berish yo‘llari, hamda ko‘rish nuqsonini oldini olish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Аннотация. В данной статье описаны особенности детей с нарушениями зрения, способы их воспитания и рекомендации по профилактике нарушений зрения.

Annotation. This article describes the features of children with visual impairments, ways of educating them and recommendations for the prevention of visual impairments.

Kalit so‘zlar: adaptatsiya, ko‘ruv idroki, tiflopedagogika, ko‘r, zaif ko‘ruvchilar

Ключевые слова: адаптация, зрительное восприятие, тифлопедагогика, слепые, слабовидящие

Keywords: adaptation, visual perception, typhlopedagogics, blind, visually impaired

Inson dunyoga kelar ekan butun borliqni o‘rganishni, undagi voqea va hodisalarni tushunishni istaydi. Hayotni hamda atrof muhitni to‘g‘ri anglashda insonning barcha analizatorlarining o‘ziga xos o‘rni mavjud. Lekin shunday holatlar ham hayotda uchray turadiki bu ba‘zi insonlarning ko‘rish imkoniyatini cheklaydi. Ko‘rish nuqsonini kelib chiqish sabablari turlicha bo‘lib tug‘ma va orttirilgan bo‘lishi mumkin. Tug‘ma bu naslida ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan insonlar avlodida bo‘lsa nasliy o‘tgan bo‘lishi mumkin. Shuningdek, onaning homiladorlik paytida kuchli shamollashi, qizilcha, qizamiq, gerpes kabi kasalliklar bilan kasallanishi, yoki homiladorlik paytida jarohatlanishi, turli zararli odatlari masalan tamaki chekin, alkagol iste‘mol qilish kabilar, yoki onaning kamqonligi, bolani o‘z o‘qiga o‘ralashib qolishi ya‘ni asfiksiya holatlari ham bolani ko‘ruv analizatorini rivojlanishiga salbiy ta‘sir etib uni ko‘rish nuqsoni bilan tug‘ilishiga olib kelishi mumkin.

Ko‘rish nuqsoni nafaqat tug‘ma balki hayot davomida ham ortirilgan bo‘lishi mumkin. Bolani ilk rivojlanish paytida ko‘zini jarohatlanishi, yoki turli surunkali kasalliklar oqibatida noto‘g‘ri davolanishi natijasida ham ko‘rish analizatorining zaiflashib qolishiga olib kelishi mumkin.

Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarda nutqning shakllanishi ko‘radigan bolanikidan ko‘ra murakkab sharoitlarda kechadi. L.S.Vigotskiy, T.P.Golovina, M.I.Zemsova, A.G.Litvak, L.I.Solnseva-tadqiqotlariga ko‘ra, ko‘rish nuqsoni tufayli 30% dan ortig‘ida nutqiy kamchiliklar kuzatiladi ammo ularda eshitish organlari 2 barobar kuchli rivojlangan bo‘ladi. Ko‘rish bolaning hayotiy faoliyatida va

rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Tevarak atrof haqidagi eng kuchli taassurotlar koʻz bilan idrok etiladi. Bola koʻrish orqali narsalarning rangi, shakli, hajmi, harakati, fazodagi oʻrni haqidagi tasavvurlarga ega boʻladi.

Bolalardagi nuqsonni erta aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Qancha erta aniqlansa, korreksion samarali kechadi. Koʻrish qobiliyati buzilgan bolalarni erta aniqlash usullari mavjud. Har xil testlar orqali aniqlashimiz mumkin. Ularning eng oddiylarini bolaning uch oylikdan boshlab amalga oshirilishi mumkin.

Buning uchun yorqin chiroq yoki porlayotgan oʻyinchoqni olib, uni bolaning yuzidan 10-15 sm masofada ushlab turish, uni turli yoʻnalishlarda harakatlantirish lozim. Bolaning harakatlariga diqqat bilan eʼtibor berish, agar u hech qanday reaksiya koʻrsatmasa, darhol mutaxassis bilan bogʻlanish kerak boʻladi.

Tiflopedagogika koʻrish qobiliyati cheklangan odamlarni tarbiyalash va oʻqitish bilan shugʻullanadigan fan hisoblanib, koʻrishida nuqsoni boʻlgan bolalarga taʼlim beruvchi pedagog bu tiflopedagogdir. Koʻzi ojiz bolalar uchun maktab-internatida teri-taktil sezgilari asosida-Brayl alifbosi tizimiga muvofiq oʻqitiladi. Koʻzi ojizlar uchun savodxonlik tizimi, relyefli shriftga asoslangan boʻlib, unda oltita nuqta kombinatsiyasi yordamida relyefli yozuv tizimi berilgan. Ushbu tizimning asoschisi fransuz tiflopedagog Lui Brayldir (1809-1852). U 3 yoshida otasining ustaxonasida koʻzini jarohatlab oladi natijada koʻr boʻlib qoladi. Soʻng u 6 nuqtadan iborat brayl tizimini yaratdi. Hozirgi kunda butun jahonda shu tizim orqali savod beriladi. Brayl tizimi harf, raqam va nota belgilarini, tinish belgilarini qamrab oladi.

Koʻzi ojiz bolalar uchun maxsus maktab-internatlar mavjud boʻlib, ularda turli xil texnik va optik-kattalashtiruvchi vositalar, kattaroq bosma darsliklar, maxsus yoritish vositalaridan foydalaniladi. Koʻzi ojiz bolalarga ikki yoshdan boshlab koʻz uchun turli mashqlarni oʻrgatish, bu mashqlarni oʻyinga aylantirish kerak, asta-sekin oʻyinlar bolaning oʻynashiga beixtiyor ehtiyojga aylanadi.

Tabiiy hayot sharoitida normal koʻrish qobiliyatiga ega boʻlgan bola muntazam va takroriy vizual stimulyatsiyaga duchor boʻladi. Koʻrishning sezilarli darajada pasayishi tabiiy stimulyatsiyani sezilarli darajada cheklaydi, buning natijasida bola sogʻlom koʻruvchi bola kabi bir xil hissiy-pertseptiv tajribaga ega boʻlolmaydi.

Sezgi va mayda qol motorikasini rivojlantirish boʻyicha tuzatish mashqlari koʻrishda nuqsoni boʻlgan bolalarda dunyo koʻnikmalarini rivojlantirishga, shuningdek, predmetli-amaliy harakatlarni bajarishga oʻrgatishga qaratilgan boʻladi. Koʻrish qobiliyati buzilgan bolalar uchun harakatlarning rivojlanishidagi kamchiliklari normal koʻrish qobiliyatiga ega boʻlgan bolalar bilan solishtirganda, koʻrish qobiliyati zaif bolalarda fazoviy tasavvurlar, ogʻzaki belgilari juda kam rivojlangan boʻladi. Tuzatish faoliyati davomida bolalar turli fazoviy xususiyatlar va munosabatlarni aniqlash va tahlil qilishni, butun hissiy sohani jalb qilgan holda atrofdagi makon haqida maʼlumot olishni oʻrganadilar.

Koʻrish qobiliyati buzilgan bolalarni ijtimoiylashtirish muammolarini hal qilishga, ijtimoiy moslashuv xatti-harakatlari koʻnikmalarini shakllantirishga qaratilgan boʻladi. Koʻrish qobiliyati buzilgan bolalar bilan tuzatish ishlari maktabgacha taʼlim muassasasidan tashqari, yaʼni oilada ham shakllantirilib boriladi. Ularning har tomonlama kamol topishida ota-onaning farzandlariga toʻgʻri tarbiya va

munosabati katta ahamiyatga ega. Ota-onalar farzandiga to'g'ri yondashuvni topishlari kerak. Ota-onalar qolgan ko'rishni saqlab qolish uchun kunning rejimini, ovqatlanishini, dam olishini kuzatishlari, televizor tomosha qilish, kompyuterda o'ynash vaqtini cheklashlari kerakligini tushunishlari kerak. Pedagoglar ko'zi ojiz bolalarning ota-onalari bilan o'zaro munosabatlar tuzatish ishlarining eng muhim vazifalaridan biri bo'lib, ota-onalar bilan to'laqonli aloqa o'rnatish o'quvchilar uchun yanada muvaffaqiyatli natijalarga olib keladi.

Ta'lim muassasalarida ko'rish qobiliyati cheklangan bolalarni o'qitilishi uchun bajarilishi kerak bo'lgan bosqichlar:

- Ta'lim va tarbiya.
- Tuzatish va rivojlantirish.
- Sanitariya-gigiena.
- Davolash va tiklash.
- Ijtimoiy moslashuv.
- Kasbga yo'naltirishdan iboratdir.

Ushbu ma'lumotlarga tayangan holda ko'rish buzilishining oldini olish bo'yicha quyidagi tavsiyalarni bermoqchimiz:

• Quyoshli kunlarda bolada quyoshdan saqlaydigan ko'zoynaklar yoki shlyapasi bo'lishi kerak.

- Bolani kompyuter yoki televizor oldida 15 daqiqadan ortiq qoldirmaslik.
- Agar bolaning ko'ziga qum kirsa, ko'zini ishqalamasligi lozim.
- Peshonasida soch qoldirmaslik lozim.

Xulosa: Nogironligi bo'lgan bolalar sog'lom bolalar singari bilim olish huquqiga egadirlar. Ularning barcha huquqlari qonun bilan himoyalanaadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

HYPERLINK "https://kitobxon.com/ru/yozuvchi/muminova_1.**" Л.Р.**

Муминова Махсус педагогика. Тошкент 2012 йил

.С Мусаева, Н.А Толибова Мактабгача таълим муассасаларида инклюзив таълимни ривожлантириш муҳим омил сифатида. International Conference on Developments in Education Hosted from Delhi, India <https://econferencezone.org> 24 th Mar. 2023

3. Nargiza Musayeva The role of students in providing the health of the future generation. International Journal of Pedagogics. p 58-61. 2023